

ANA ĐUKIĆ
Zeleni put 10
HR – 10292 Laduč
adukic21@gmail.com

Nalazište AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana – periferija rimskog naselja u Baranji

The AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana site – the periphery of a Roman settlement in the Baranja region

UDK / UDC: 904(497.5 Čeminac)“652”

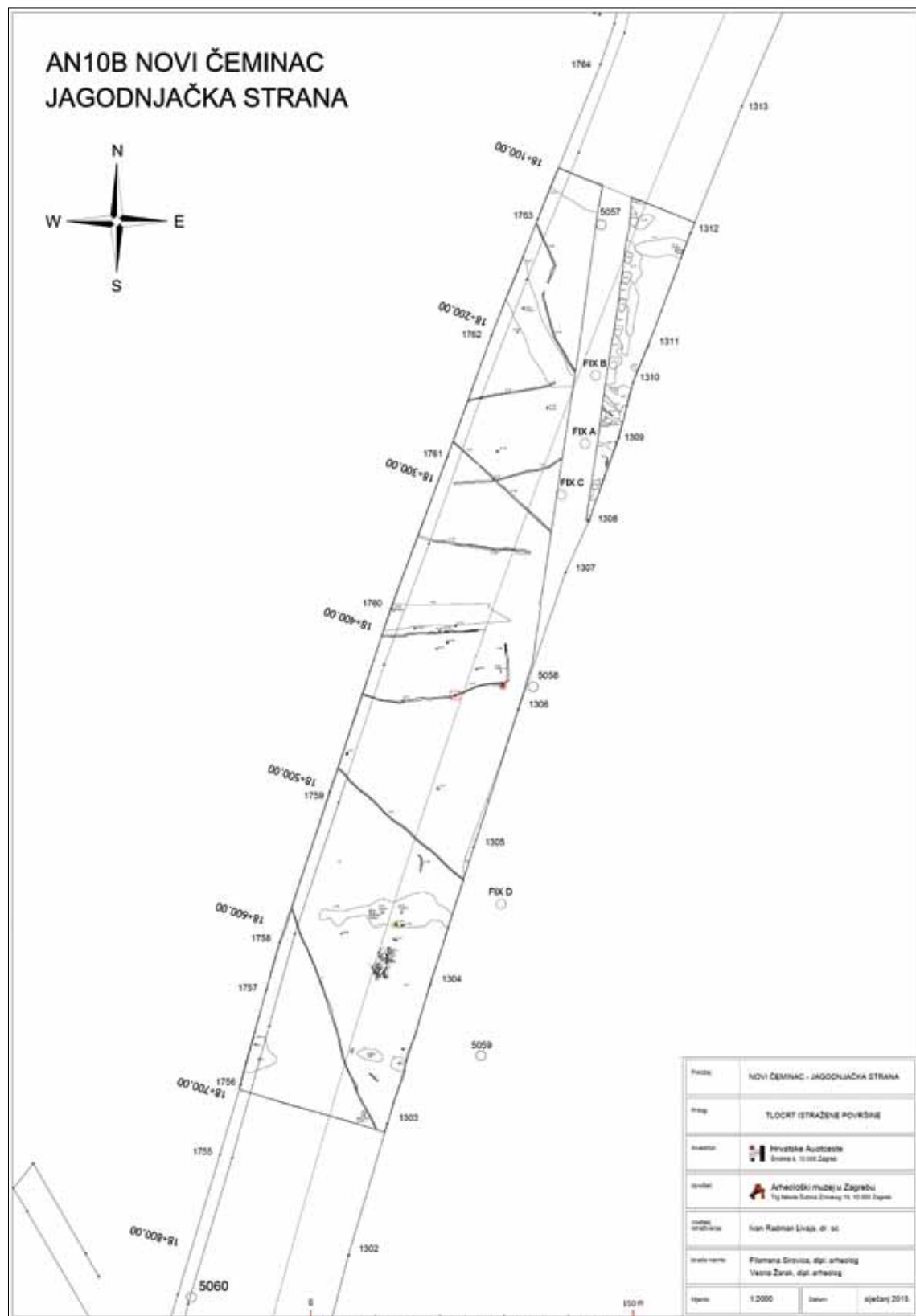
Stručni rad / Professional paper

Arheološko nalazište AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana može se okarakterizirati kao periferija rimskog naselja iz 1. st., koje se nalazilo negdje u blizini, vjerojatno na susjednom lokalitetu AN10A Novi Čeminac-Jauhov salaš. Osim otpadnih jama iz antičkog vremena, koje su sadržavale keramiku i ostatke građevinskog materijala, na lokalitetu je pronađena jama koju se, prema nalazu keramičke lule, može datirati u 19. st.

Ključne riječi: *antika, antička keramika, 1. stoljeće, 19. stoljeće, keramička lula*

The archaeological site of AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana can be characterized as the periphery of a Roman settlement dated to the 1st century which was located somewhere in the vicinity, probably on the neighbouring site of AN10A Novi Čeminac-Jauhov salaš. Apart from waste pits that contained Roman pottery and the remains of building material, the site also yielded a pit that, based on the find of a ceramic smoking pipe, can be dated to the 19th century.

Key words: *Classical Antiquity, Roman pottery, 1st century, 19th century, ceramic pipe*

Slika / Figure 1: Plan lokaliteta s prikazom svih definiranih stratigrafskih jedinica; crvenom su bojom označene strukture s antičkim, a zelenom s materijalom iz 19. st. (izradile F. Sirovica, V. Žarak; obradila A. Đukić). / Site layout with all defined stratigraphic units; the colour red marks features with Roman material, and green those with material dated to the 19th century (made by F. Sirovica, V. Žarak; edited by A. Đukić).

UVOD

Arheološko je nalazište AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana definirano terenskim pregledima tijekom kojih je potvrđeno postojanje materijalnih tragova iz više razdoblja – antike, ranoga i kasnoga srednjeg vijeka.¹ Arheološki je muzej u Zagrebu proveo zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana u razdoblju od 20. listopada do 16. studenoga 2014. godine. Istraživanja je vodio dr. sc. Ivan Radman-Livaja,² a istražena je površina od 51 976 m² (stacionaže od 18 + 100,00 do 18 + 700,00) na trasi autoceste A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Osijek – Beli Manastir.³

Istraživanjima su definirane dvije vrste tvorevina – prirodne i antropogene. Prirodne tvorevine uključuju djelovanje životinja, strvinu konja, naplavine, tj. paleokanale i geološke slojeve, dok antropogene uključuju slojeve nastale djelovanjem čovjeka, strojne ukope, probni rov iz 2013. godine, melioracijske kanale, jame i kanale nastale ljudskom rukom te konkretne arheološke strukture (sl. 1).

PRIRODNE TVOREVINE

Na južnome dijelu terena ustanovljen je veći broj zapuna i ukopa koje je moguće interpretirati kao životinjske prokope, a osim njih, definirani su skeletni ostaci konja koji su poslani na analizu (datum je recentan). Prema sraštavanju proksimalnih epifiza humerusa i femura te sačuvanim zubima, može se zaključiti da je jedinka bila stara oko četiri godine. Na kostima nema tragova ljudskog djelovanja.⁴ Treća su vrsta prirodnih tvorevina, ustanovljena na lokalitetu AN10B, naplavine, tj. paleokanali – ostaci kanala kojima je tekla rijeka ili potok, a koji

¹ Madiraca, Koprivnjak 2013, 3.

² Ovom bih se prilikom voljela zahvaliti dr. sc. Ivanu Radmanu-Livaji što mi je ustupio materijal iz ovih istraživanja te mi pomogao korisnim savjetima i sugestijama.

³ Radman-Livaja 2015, 2.

⁴ Analizu kostiju izvršila je Maja Grgurić kojoj se ovom prilikom zahvaljujem.

INTRODUCTION

The archaeological site of AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana was defined in field surveys confirming the existence of material traces dated to several periods: Antiquity, Early and Late Middle Ages.¹ The Archaeological Museum in Zagreb conducted rescue archaeological excavations at the AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana site between 20 October and 16 November 2014. The excavations were led by Dr Ivan Radman-Livaja,² and the excavations covered an area of 51 976 m² (chainages 18+100,00 - 18+700,00) on the route of the A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj motorway, the Osijek – Beli Manastir section.³

The excavations yielded two types of features: natural and anthropogenic. Natural features include traces of animal activities, the remains of a horse, alluviums or palaeo-channels, and geological layers, while anthropogenic features include man-made layers, machine-made structures, the 2013 test trench, amelioration channels, man-made pits and channels, and definitive archaeological structures (Fig. 1).

NATURAL FEATURES

The southern part of the site revealed a large number of fills and cuts that can be interpreted as animal burrows, and, besides these, the site includes the skeletal remains of a horse that were taken for further analyses. (The date obtained indicates that this is a modern-day find.) Based on the degree of bone conglutination between the proximal epiphyses and the femurs, it can be concluded that the animal was about four years old. The bones did not reveal traces of human activities.⁴ The third kind of natural features established at the AN10B site are alluviums, i.e. palaeo-channels: the remains of river or stream beds filled with more recent

¹ Madiraca, Koprivnjak 2013, 3.

² I would like to thank Dr Ivan Radman-Livaja for allowing me to work on this material, as well as for giving me useful advice and suggestions.

³ Radman-Livaja 2015, 2.

⁴ Bone analyses were conducted by Maja Grgurić, whom I would like to thank.

su zapunjeni mlađim sedimentima.⁵ Definirano je pet različitih pedoloških, odnosno arheološki sterilnih slojeva (SJ 3, 4, 5, 40, 49). U svim je slučajevima riječ o kombinaciji gline i pijeska u različitim omjerima koji variraju u boji od svijetložutih preko sivih do maslinastih tonova, ovisno o dijelu terena. Slojevi nisu istraživani, već su u njima rađene probne sonde kako bi se sa sigurnošću utvrdilo jesu li sterilni. Istraživanjima je potvrđeno kako su arheološke strukture ukopavane izravno u definirane zdravice. Osim ovih tvorevina, definirani su i recentni slojevi (nasip prilazne ceste), melioracijski kanali iz 1980-ih godina, strojni ukopi (vjerojatno za artiljeriju iz Drugoga svjetskog rata) te konkretne arheološke strukture.

ARHEOLOŠKE STRUKTURE

U istraživanjima su definirane tri strukture čiji arheološki karakter nije dvojbjen. Riječ je o jamama SJ 137/138, SJ 38=43/39=44 i SJ 169, 177/170.

Jama SJ 137/138

Jama, definirana kao SJ 137/138 (sl. 2), kružnog je oblika, promjera oko 180 cm, sa zakošenim stijenkama koje se uz sjeverni, zapadni i južni rub ukopa spuštaju prema prvome dnu koje se javlja na dubini od 20 cm. Ukop se u istočnom dijelu produbljuje dodatnih 40 cm. U jami je pronađena keramička lula, pet ulomaka prozirnog stakla (veće zdjele koja na jednom dijelu ima izraženu profilaciju) i tri vrlo sitna ulomka keramike grube fature koji su loše pečeni, drobivi i koje nije bilo moguće tipološki ni kronološki okarakterizirati.

Najzanimljiviji nalaz iz ove jame svakako je keramička lula (T. 2: 10) koja pripada tzv. istočnom, odnosno mediteranskom tipu lula s većom čašicom i manjim tuljcem,⁶ kakve su izrađivane u drvenim dvodijelnim kalupima, obloženima metalnom podlo-

sediments.⁵ The excavations revealed five different pedological – that is, archaeologically sterile – layers (SU 3, 4, 5, 40, 49). All of the recorded cases consist of a mixture of clay and sand in different ratios, varying in colour from light yellow to grey and olive tones, depending on the section of the site. These layers were not excavated, but test trenches were made in each one to determine definitively whether they were sterile, and the excavations confirmed that all archaeological structures were dug directly into the defined sterile layers. Apart from the listed features, modern-day layers (foundations for the access road), melioration canals from the 1980s, machine-made structures (probably for WWII artillery), and definitive archaeological features were recorded.

ARCHAEOLOGICAL FEATURES

The excavations yielded three structures that are undoubtedly of archaeological character: pits SU 137/138, SU 38=43/39=44, and SU 169, 177/170.

Pit SU 137/138

The pit defined as SU 137/138 (Fig. 2) is circular in shape, about 180 cm in diameter, and has slanting edges which go down to the first bottom level at a depth of about 20 cm along the western and southern part of the cut. The cut is about 40 cm deeper in the eastern part. The pit yielded a ceramic smoking pipe, five pieces of transparent glass (a larger markedly profiled bowl), and three tiny crushable fragments of poorly-fired coarse pottery that could not be typologically or chronologically defined.

Certainly the most interesting find from this pit is a ceramic pipe (Pl. 2: 10) ascribed to the so-called eastern, i.e. Mediterranean, type of pipes with a larger bowl and a smaller shank⁶ that were made from high-quality clay varying in colour between red and black after firing in two-part wooden moulds encased in metal.⁷ The bowl was attached to the shank through

⁵ Woltemade 1994; Wredge, Daniel, Callahan 2001; Slingerland, Smith 2004, 257.

⁶ Bekić 2000, 259; Zejnihodžić 2012, 166.

⁵ Woltemade 1994; Wredge, Daniel, Callahan 2001; Slingerland, Smith 2004, 257.

⁶ Bekić 2000, 259; Zejnihodžić 2012, 166.

⁷ Gačić 2009, 14.

Slika / Figure 2: Zapuna jame SJ 137 (snimio I. Radman-Livaja). / The fill of pit SU 137 (photo by I. Radman-Livaja).

gom, od visokokvalitetne gline, u rasponu od nijansi crvene do crne boje pečenja.⁷ Čašica je na tuljac vezana jednom rupom za duhan koja se nalazi u stijenci u donjem dijelu čašice na čiji se otvor često stavlja metalni poklopac za zatvaranje.⁸ Na lokalitetu AN10B radi se o luli kojoj nije očuvan rub i dio čašice, a koja je ukrašena različitim motivima i na tuljcu ima dva pečata. Čašica je lule ukrašena tankim plastičnim prstenom, zatim nizom od šest cvjetova s po sedam i osam latica, koji okružuju čašicu na prijelazu u greben. Greben i stražnji dio tuljca lule u obliku su školjke koja na tuljcu završava naglašenim tankim prstenom. Prstenom naglašeni obruč tuljca dodatno je ukrašen nizom malih cvjetova sa po osam latica. Na tuljcu lule, ispod obruča, nalazi se pečat u obliku polumjeseca, a osim motiva

⁷ Gačić 2009, 14.

⁸ Zejnhodžić 2012, 166.

a tobacco hole in the lower part of the bowl, which was often covered by a metal lid.⁸ Of the pipe from the site of AN10B, the rim and part of the bowl have not been preserved, and it is decorated with various motifs on the bowl, and two stamps on the shank. The bowl of the pipe is decorated with a thin plastic ring, and a line of six flowers with seven or eight petals surrounding the bowl on the transition into the crest. The crest and the back of the bowl are in the shape of a sea shell, which ends on the shank with a thin plastic ring. The shank ferrule, emphasized by the ring, is additionally decorated with a series of small flowers with eight petals each. Under the ferrule, the shank is decorated with a stamp in the shape of a crescent, as well as a rectangular stamp with the name of the manufacturer (JACOB REINITZ) placed next to a leaf motif. The diameter of the shank opening is 0.9 cm, the height of the bowl is 4.2 cm, and the thickness of

⁸ Zejnhodžić 2012, 166.

lista, na tuljcu je pravokutni pečat s imenom proizvođača – JACOB REINITZ. Promjer je otvora tuljca lule 0,9 cm, visina čašice je 4,2 cm, a debljina stijenke na otvoru čašice 0,2 cm. Keramička lula s oznakom istog majstora pronađena je na lokalitetu Nitra u Slovačkoj,⁹ gdje je pronađeno i nekoliko lula sličnog oblika iz radionica u Banskoj Štiavnici (njem. Schemnitz) koje su datirane u 19. st.¹⁰ i koje su često bile napravljene od crne gline te su imale visoku čašicu i kratki tuljac.¹¹ Lula s lokaliteta AN10B narančaste je boje, što je možda posljedica toga što nije proizvedena u originalnoj radionici. Naime, Jacob Reinitz iz Pape u Mađarskoj u literaturi se navodi kao jedan od proizvođača koji su imitirali lule austrijsko-mađarske proizvodnje iz Banske Štiavnice u Slovačkoj.¹² Pojava imitacija lula iz ovakvih radionica¹³ ne treba čuditi s obzirom na povijest uživanja duhana u Europi još od vremena pojave te biljke.¹⁴ Početkom 19. st. austrijsko-mađarska proizvodnja počela se koncentrirati u velikim gradovima, poput Banske Štiavnice, Bratislave, Nitre i ostalih gradova u Slovačkoj. Riječ je o vremenu kada su proizvođači na lule počeli stavljati pečate kako bi se reklamirali, ali i zaštitili svoj ugled od imitacija i kopija. Prema mađarskome nacionalnom popisu proizvođača, 1882. godine u Bansknoj Štiavnici postojalo je čak pet radionica, do 1890. godine taj se broj popeo na više od 20, a 1910. godine zabilježeno je njih 25. Već i sami ti brojevi svjedoče o ugledu koji su tamošnje radionice stekle diljem Europe pa ne treba čuditi što su mnogi austrijski i mađarski obrtnici počeli izrađivati imitacije ovih modela koje su ponekad i označavali imenima radionica čiji su rad imitirali.¹⁵ O dobrom poslovanju radionice u Bansknoj Štiavnici svjedoči i devet lula ovog tipa s lokaliteta Zoljani-Čemešac I u Općini Oprisavci u Brodsko-posavskoj županiji,

the bowl opening is 0.2 cm. A ceramic pipe with the mark of the same producer was found at the site of Nitra in Slovakia,⁹ which also yielded several similarly-shaped pipes from the workshops in Banská Štiavnica (Ger. Schemnitz) that have been dated to the 19th century,¹⁰ and which were often made out of black clay and had a tall bowl and a short shank.¹¹ The pipe from AN10B is orange in colour, possibly because it was not made in the original workshop. Indeed, Jacob Reinitz, of Papa in Hungary, is listed in publications as one of those manufacturers who imitated pipes of the Austro-Hungarian production from Banská Štiavnica in Slovakia.¹² The sheer existence of imitations of pipes from these workshops¹³ is not surprising, considering the history of tobacco use in Europe ever since the plant was first introduced.¹⁴ At the beginning of the 19th century, Austro-Hungarian production was concentrated in large cities like Banská Štiavnica, Bratislava, Nitra and other cities in Slovakia. It was a time when producers started to put stamps on their pipes in order not only to advertise, but also to protect their reputation from imitations and copies. According to the Hungarian national list of manufacturers, in 1882, Banská Štiavnica had five workshops; by 1890 the number had risen to over 20; and, in 1910, 25 workshops were recorded. These numbers in themselves testify to the reputation of these workshops all over Europe, and it is not surprising that many Austrian and Hungarian entrepreneurs started to make copies of these models, which they sometimes marked with the names of the workshops they were imitating.¹⁵ The profitable business of workshops in Banská Štiavnica is attested to by nine finds of this type of pipe at the site of Zoljani-Čemešac I in the municipality of Oprisavci in Brod-Posavina County, all of which bear the name of the same workshop in German: SCHEMNITZ.¹⁶ So far, the pipe from the site of Novi Čeminac-Jagodnjačka strana is the

⁹ Bielich, Čurný 2009, 349, Fig. 10: f.

¹⁰ Bielich, Čurný 2009, 345, Fig. 7: b, c.

¹¹ Bekić 2000, 252.

¹² Nagy 2001, 201, T. 64: P7; Bielich, Čurný 2009, 348.

¹³ Gusar 2009, 217.

¹⁴ Bekić 2000, 249.

¹⁵ Bielich, Čurný 2009, 340, 343, 344, 348.

⁹ Bielich, Čurný 2009, 349, Fig. 10: f.

¹⁰ Bielich, Čurný 2009, 345, Fig. 7: b, c.

¹¹ Bekić 2000, 252.

¹² Nagy 2001, 201, T. 64: P7; Bielich, Čurný 2009, 348.

¹³ Gusar 2009, 217.

¹⁴ Bekić 2000, 249.

¹⁵ Bielich, Čurný 2009, 340, 343, 344, 348.

¹⁶ Šiša-Vivek, Filipec 2015, 313.

a koje na sebi nose pečat iste radionice na njemačkom jeziku – SCHEMNITZ.¹⁶ Lula s lokaliteta Novi Čeminac-Jagodnjačka strana zasad je jedini nalaz proizvođača Jacoba Reinitza na prostoru Republike Hrvatske, a izostanak ostalog materijala u jami daje naslutiti da se radi o izgubljenom, ili pak predmetu koji je namjerno odbačen nakon pucanja.

Kanal/jama SJ 38=43/39=44

Stratigrafska jedinica 38=43/39=44 prvotno je definirana kao kanal dužine oko 120 metara koji nije u cijelosti istražen jer se pruža i izvan istraživanog područja. Kanal se u istočnom dijelu pruža u smjeru sjever – jug u dužini od 25 metara, nakon čega pod relativno pravim kutom skreće prema zapadu. Svi su nalazi bili koncentrirani na manjem dijelu kanala promjera oko 40 cm, što navodi na zaključak da se zapravo radi o otpadnoj jami koja je kasnije presječena melioracijskim kanalom. Naime, nešto je južnije definirana otpadna jama SJ 169/170 koja je sadržavala keramiku istih karakteristika i tipova.

U jami SJ 38=43/39=44 pronađena su dva fragmentirana primjerka životinjskih kostiju koje su površinski vrlo abradirane, a vjerojatno je riječ o metakarpusu goveda. Osim kostiju, pronađena je i manja količina ulomaka keramike koji se prema karakteristikama mogu datirati u razdoblje antike, odnosno u 1. st. Riječ je o rimskoj provincijalnoj keramici¹⁷ zastupljenoj s devet ulomaka koji su pripadali posudama za skladištenje hrane (dolijima) i posudama tanjih stijenki (moguće loncima ili zdjelama). Važno je napomenuti da se u oba slučaja radi o keramici izrađenoj rukom koja je prilično loše pečena zbog čega ima izrazito trusnu i mekanu površinu. Ulomci su izvana narančaste, a u presjeku tamnije, sive boje. Ulomci dolija uključuju pet ulomaka trbuha te jedan zadebljali ravni rub, postavljen okomito na os posude, koji je ukrašen jed-

only find made by Jacob Reinitz from the territory of Croatia, and the lack of other material in the pit suggests that this was a lost item, or one that was intentionally discarded after it broke.

Channel/pit SU 38=43/39=44

Stratigraphic unit 38=43/39=44 was originally defined as a channel, measuring 120 m in length, that was not fully excavated, because it extended outside the excavated area. In the eastern part, the channel runs from north to south for about 25 metres, and then turns to the west at an almost right angle. All of the finds were concentrated in a small portion of the channel, measuring about 40 cm in diameter, suggesting this was originally a waste pit that was later cut by a melioration channel. In fact, somewhat further to the south, waste pit SU 169/170 was defined, and it contained pottery with the same characteristics and the same types.

Pit SU 38=43/39=44 yielded two fragmented animal bones with much-abraded surfaces, probably the remains of a bovine metacarpus. Besides the bones, a small number of pottery fragments were found that can, based on their characteristics, be dated to the Roman period, i.e. to the 1st century. The pottery includes Roman provincial ware:¹⁷ nine fragments of vessels used for storing food (*dolia*) and vessels with thinner walls (possibly pots or bowls). It is important to note that, in both cases, the pottery was made by hand and is poorly fired, giving it an exceptionally unstable and soft surface. The fragments are orange on the outside and dark grey in cross-section. The fragments of *dolia* include five parts of vessel bodies and one thickened straight rim positioned perpendicularly to the axis of the vessel, decorated with a single wavy line made by using a stick or a similar object on the part which goes towards the vessel body (Pl. 1: 4). On the basis of the shape

¹⁶ Šiša-Vivek, Filipec 2015, 313.

¹⁷ Ožanić Roguljić 2009, 99.

¹⁷ Ožanić Roguljić 2009, 99.

nostrukom valovnicom izvedenom štapićem ili sličnim predmetom na dijelu prema trбуhu (T. 1: 4). Oblikom ruba, ove ulomke možemo smatrati istovjetnima i istovremeno onima iz jame SJ 169, 177/170, odnosno iznimno sličnima nalazima s lokaliteta Liskovac koji su datirani u drugu polovicu 1. st.¹⁸ Ukрас izveden štapićem naslijeđe je domorodačkoga latenskog stanovništva,¹⁹ dok je oblik posuda rimskoga karaktera. Debljina stijenke ovih ulomaka je oko 1 cm. Ulomci keramičkih posuda tanjih stijenki malih su dimenzija zbog čega je nemoguće precizno odrediti tip, a uključuju tri ulomka trбуha posuda (lonci ili zdjele?) narančaste boje kojima debljina stijenke iznosi 0,5 cm.

Jama SJ 169, 177/170

Istraživanjem je ustanovljeno postojanje jame koja je, prema svemu sudeći, rabljena u dva navrata. Naime, unutar ukopa definiranog kao SJ 170, bile su vidljive dvije zapune – SJ 169 i SJ 177. Zapuna SJ 177 nije sadržavala nalaze, a u zapuni SJ 169 pronađen je pokretni arheološki materijal nedvojbeno rimskog karaktera, prije svega keramika (T. 1: 1–3, 5–9). Jama je pronađena na prostoru koji je definiran kao arheološki areal i tijekom probnih istraživanja,²⁰ a u njoj je, osim keramike, pronađen i građevinski materijal u obliku 12 manjih komada kućnog lijepa bez tragova pruća, osam većih komada lijepa s tragovima pruća, kao i ostaci žbuke (sl. 3). Slični su nalazi i kontekst zabilježeni na lokalitetu Liskovac kod Vinkovaca, gdje je upravo takav materijal poslužio za kronološku atribuciju s obzirom na nedostatak konkretnih stambenih objekata koji bi ukazivali na pravi karakter naselja,²¹ što se posebno odnosi na jame SJ 26/27 i SJ 62/63 u kojima su, osim keramike, pronađeni i ostaci građevinskog materijala u obliku lijepa, razbijenih imbreksa i tegula.²²

¹⁸ Ožanić Roguljić 2009, T. 10: 6; T. 21: 6; T. 22: 1.

¹⁹ Ožanić 1998, 38; Ožanić Roguljić 2009, 86.

²⁰ Madiraca, Koprivnjak 2013.

²¹ Ožanić Roguljić 2009, 99.

²² Ožanić Roguljić 2009, 106, 111.

of this rim, the pottery fragments are similar and contemporaneous with those found in pit SU 169, 177/170, that is, with the exceptionally similar finds from the site of Liskovac dated to the second half of the 1st century.¹⁸ Decorations made by using a stick are the legacy of domestic La Tène inhabitants,¹⁹ and the shape of the vessels is Roman in character. The wall thickness of these fragments is about 1 cm. Fragments of vessels with thinner walls are small, making it impossible to precisely determine types. These include three orange fragments of vessel bodies (pots or bowls), and the thickness of their walls is 0.5 cm.

Pit SU 169, 177/170

The excavations revealed the existence of a pit that was, apparently, used on two occasions. That is, the cut defined as SU 170 contained two fills: SU 169 and SU 177. Fill SU 177 did not contain any finds, and fill SU 169 yielded movable archaeological material of unquestionably Roman characteristics, primarily pottery (Pl. 1: 1–3, 5–9). The pit was discovered on the part of the site defined as the archaeological distribution area in test excavations,²⁰ and, besides the pottery, it also yielded building material: 12 smaller pieces of daub without traces of wattle, eight larger pieces of daub with visible traces of wattle, and some lime plaster (Fig. 3). Similar finds and contexts were found at Liskovac, near Vinkovci, where precisely this type of material was used for chronological attribution, because there were no preserved habitational structures indicating the true character of the site,²¹ especially pits SU 26/27 and SU 62/63, which, besides pottery, yielded remains of building material: daub, fragmented imbrices and *tegulae*.²²

¹⁸ Ožanić Roguljić 2009, T. 10: 6; T. 21: 6; T. 22: 1.

¹⁹ Ožanić 1998, 38; Ožanić Roguljić 2009, 86.

²⁰ Madiraca, Koprivnjak 2013.

²¹ Ožanić Roguljić 2009, 99.

²² Ožanić Roguljić 2009, 106, 111.

Analizom, klasifikacijom i podjelom nalaza ulomaka keramike iz jame SJ 168, 177/170, ustanovljene su dvije kategorije: siva (naslijeđe lokalnih latenskih tradicija) i provincijalna keramika. S obzirom na mali broj nalaza, ovakva je jednostavna statistička klasifikacija dostatna za obradu jer je statistički uzorak premalen za detaljnije analize i prikaze.

Specifična siva keramika latenske tradicije zastupljena je sa 10 ulomaka zdjela S-profilacije, od kojih su neki ukrašeni vodoravnim linijama izvedenim štapićem (T. 1: 3, 8). Na lokalitetu Novi Čeminac-Jagodnjačka strana ovaj tip zdjele zastupljen je dvama rubovima (T. 1: 1, 2), jednim neukrašenim i trima trbusima ukrašenim vodoravnim linijama koje su izvedene štapićem ili nekim drugim tankim alatom, dok se preostala če-

The analysis, classification and division of pottery fragments from pit SU 169, 177/170 revealed two categories: grey (legacy of local La Tène traditions) and provincial pottery. Considering the small number of finds, this simple statistical classification is sufficient for the analysis, because the sample is too small for more detailed analyses and representations.

The characteristic grey pottery of La Tène tradition is represented by 10 fragments of S-profiled bowls, some of which are decorated with a wavy line made by using a stick (Pl. 1: 3, 8). At Novi Čeminac-Jagodnjačka strana, this type of bowl is represented by two rims (Pl. 1: 1, 2), one undecorated, and three vessel bodies decorated with horizontal lines made by using a stick or some other thin tool, while the remaining four fragments of grey pottery could not be attributed to a certain type of vessel. These bowls ap-

Slika / Figure 3: Ostaci građevinskog materijala u zapuni SJ 169 (snimio I. Radman-Livaja). / The remains of building material in fill SU 169 (photo by I. Radman-Livaja).

tiri ulomka sive keramike ne mogu pripisati određenom tipu posude. Ovakve zdjele pojavile su se u 3. st. pr. Kr.,²³ a tijekom 2. i 1. st. pr. Kr. postale su najbrojniji keramički oblik izrađivan na lončarskom kolu.²⁴ U latenskim kontekstima, pronađene su na Dirovu brijegu, Ervenici i Damića gradini²⁵, Gradini kraj Orolika²⁶, Gradini u Privlaci²⁷, Ivanovcima Gorjanskim-Palanka²⁸, Donjem gradu u Osijeku²⁹, Vukovaru³⁰ i Ciglani-Zeleno polje u Osijeku.³¹ Produkcija zdjela S-profilacije nastavljena je i u 1. st. u naseljima sa snažnom autohtonom komponentom, primjerice u Dumbovu,³² a osim u naseljima, pronađene su u grobovima, primjerice u grobu iz Iloka.³³ U ranorimsko doba ovaj se tip javlja u više inačica, ali i dalje oblikom i izvedbom pokazuje jak lokalni latenski utjecaj,³⁴ primjerice u Vinkovcima, gdje su datirane u 1. i 2. st.,³⁵ Srijemskoj Mitrovici, gdje se pojavljuju u najstarijim rimskim slojevima, ali i u kontekstima datiranim u flavijevsko razdoblje,³⁶ na Gomolavi u fazi VIc naselja iz 1. st.,³⁷ na lokalitetu Liskovac, gdje su datirane u drugu polovicu 1. st.,³⁸ ili pak kod Rume, Šimanovaca i Srijemske Mitrovice u Srijemu, gdje su bile u kontekstu nalaza 1. st.³⁹ Opisani oblik zdjele tako predstavlja

peared in the 3rd century BC²³ and became the most numerous pottery form made on the potter's wheel during the 2nd and 1st centuries BC.²⁴ In La Tène contexts, they were found at Dirov brijeg, Ervenica, Damića gradina,²⁵ Gradina near Orolik,²⁶ Gradina in Privlaka,²⁷ Ivanovci Gorjanski-Palanka,²⁸ Donji grad in Osijek,²⁹ Vukovar,³⁰ and Ciglana-Zeleno polje in Osijek.³¹ The production of S-profiled bowls continued in the 1st century AD, in settlements with strong autochthonous influences, e.g. in Dumbovo,³² and they were discovered in graves, as well as settlements: e.g. in a grave in Ilok.³³ In early Roman times, this type appears in several variants, but its shape and form reflect strong local La Tène influences:³⁴ for example, in Vinkovci, where it was dated to the 1st and 2nd centuries;³⁵ in Srijemska Mitrovica, where it appears not only in the oldest Roman layers, but also in contexts dated to the Flavian era,³⁶ at Gomolava, in phase VIc of the 1st-century settlement;³⁷ at the site of Liskovac, where it was dated to the second half of the 1st century;³⁸ and near Ruma, Šimanovci and Srijemska Mitrovica in Sarmia, where it was in context with 1st century finds.³⁹ The form of bowl described is, therefore, a continuation of La Tène traditions,⁴⁰ and appears in several variants that have been dated through compari-

²³ Ožanić Roguljić 2009, 81.

²⁴ Dizdar 2001, 58.

²⁵ Dizdar 2001, 58, 63; T. 8: 7; T. 9: 3; T. 10: 5; T. 13: 4; T. 15: 2; T. 16: 1, 2; T. 19: 1; T. 21: 1-3; T. 25: 4; T. 28: 4; T. 34: 2; T. 37: 2.

²⁶ Majnarić-Pandžić 1970, 55-56; T. 53: 3; T. 54: 2; 1996, 260; sl. 3: 1, 2, 4, 7, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 34, 36, 49, 50.

²⁷ Majnarić-Pandžić 1984, 25; T. 3: 1.

²⁸ Drnić 2007, 170; T. 4: 1-7.

²⁹ Bulat 1977, 18-19; T. 5: 1-3, 7.

³⁰ Majnarić-Pandžić 1970, 52; T. 50: 6; T. 51: 3, 4.

³¹ Drnić, Skelac 2008, T. 2: 1-10.

³² Brukner 1981, T. 4: 2; Sladić 1986, 44.

³³ Dizdar, Šoštarić, Jelinčić 2003, 62; T. 2: 1.

³⁴ Todorović 1974, 66; Brukner 1981, 91; T. 77; Šaranović-Svetek 1981, 24; Ožanić 2004, 78-79; Drnić 2007, 171.

³⁵ Šaranović-Svetek 1981, 24.

³⁶ Brukner 1983, 19; T. 3: 3; 1987, 31; T. 25: 2-7.

³⁷ Jovanović, Jovanović 1988, prilog 5, 13; Brukner 1992, T. 10.

³⁸ Ožanić Roguljić 2009, 79; T. 8: 19; T. 9: 20; T. 10: 5; T. 16: 6; T. 18: 9; T. 24; T. 26; T. 27.

³⁹ Brukner 1995, 100-103; T. 19: 192; T. 22: 224

²³ Ožanić Roguljić 2009, 81.

²⁴ Dizdar 2001, 58.

²⁵ Dizdar 2001, 58, 63; T. 8: 7; T. 9: 3; T. 10: 5; T. 13: 4; T. 15: 2; T. 16: 1, 2; T. 19: 1; T. 21: 1-3; T. 25: 4; T. 28: 4; T. 34: 2; T. 37: 2.

²⁶ Majnarić-Pandžić 1970, 55-56; T. 53: 3; T. 54: 2; 1996, 260; sl. 3: 1, 2, 4, 7, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 34, 36, 49, 50.

²⁷ Majnarić-Pandžić 1984, 25; T. 3: 1.

²⁸ Drnić 2007, 170; T. 4: 1-7.

²⁹ Bulat 1977, 18-19; T. 5: 1-3, 7.

³⁰ Majnarić-Pandžić 1970, 52; T. 50: 6; T. 51: 3, 4.

³¹ Drnić, Skelac 2008, T. 2: 1-10.

³² Brukner 1981, T. 4: 2; Sladić 1986, 44.

³³ Dizdar, Šoštarić, Jelinčić 2003, 62; T. 2: 1.

³⁴ Todorović 1974, 66; Brukner 1981, 91; T. 77; Šaranović-Svetek 1981, 24; Ožanić 2004, 78-79; Drnić 2007, 171.

³⁵ Šaranović-Svetek 1981, 24.

³⁶ Brukner 1983, 19; T. 3: 3; 1987, 31; T. 25: 2-7.

³⁷ Jovanović, Jovanović 1988, prilog 5, 13; Brukner 1992, T. 10.

³⁸ Ožanić Roguljić 2009, 79; T. 8: 19; T. 9: 20; T. 10: 5; T. 16: 6; T. 18: 9; T. 24; T. 26; T. 27.

³⁹ Brukner 1995, 100-103; T. 19: 192; T. 22: 224.

⁴⁰ Ožanić Roguljić 2008, 186, sl. 2.

nastavak latenskih tradicija,⁴⁰ a pojavljuje se u više različitih varijanti koje su datirane usporednim nalazima *terra sigillate* i rano-rimskim provincijalnim oblicima u 1. st.⁴¹ Iako dulje ostaju u upotrebi, postupno im se mijenjaju oblik i struktura gline te se na raznim lokalitetima pojavljuju sve do druge polovine 4. st.⁴²

Pod pojmom provincijalne keramike⁴³ obuhvaćena je rimska uporabna keramika (engl. *locally produced functional ceramics*) koja se koristila za kuhanje, čuvanje i serviranje hrane, a koja je proizvedena unutar naselja, ili u njegovoj blizini, te nije bila namijenjena za prodaju na udaljenim tržištima.⁴⁴ Na nalazištu Novi Čeminac-Jagodnjačka strana ova je vrsta keramike zastupljena dvama tipovima posuda – dolijima i loncima, i to s ukupno osam ulomaka. Dolijima se može pripisati šest, a loncima dva ulomka. U svim se slučajevima radi o keramici iznimno grube fakture i trusne površine koja je rađena rukom i loše pečena, s tim da se na ulomcima dolija jasno vidi razlika između crvene boje površine i tamnosivog presjeka, dok su ulomci lonaca jednolične narančasto-crvene boje, što je vjerojatno posljedica znatno tanjih stijenki. Izostanak ukrasa ne treba čuditi jer je uporabna keramika lokalne proizvodnje prije svega morala zadovoljiti praktične i tehnološke uvjete, posebno u slučaju posuda koje su služile za kuhanje.⁴⁵ Doliji, odnosno posude za čuvanje/skladištenje krutih i tekućih namirnica⁴⁶ zastupljeni su šesterim ulomcima – dvama neukrašenim ravnim rubovima koji su postavljeni okomito na os posude (T. 1: 5; T. 1: 9), jednim ravnim rubom postavljenim okomito na os posude, koji je ukrašen jednostrukom valovnicom na dijelu prema trбуhu (T. 1: 8), dvama ulomcima trбуha bez

sons with finds of *terra sigillata* and early Roman provincial forms to the 1st century,⁴¹ even though they remained in use much longer, with changes in shape and clay composition, on various sites where they can be traced until the second half of the 4th century.⁴²

The term ‘provincial pottery’⁴³ includes locally-produced functional ceramics, used for cooking, preserving and serving food, which were made within settlements or in close proximity and were not intended for selling at distant markets.⁴⁴ At Novi Čeminac-Jagodnjačka strana, this kind of pottery is represented through two types of vessels – *dolia* and pots – with a total of eight fragments. Six fragments can be ascribed to *dolia*, and two to pots. In all cases, the pottery has a very coarse structure and a sensitive surface, it was modelled by hand, and it was poorly fired. *Dolia* fragments have a clearly visible difference between the red surface and the dark-grey cross-section, while the pot fragments have a uniform orange-red colour, probably as a result of having significantly thinner walls. The lack of decoration is not surprising, because functional ceramics primarily had to meet practical and technological needs, especially in the case of vessels used for cooking.⁴⁵ *Dolia*, i.e. vessels used for keeping/storing solid and liquid foods,⁴⁶ are represented by six fragments: two undecorated straight rims positioned perpendicular to the axis of the vessel (Pl. 1: 5; Pl. 1: 9), one straight rim perpendicular to the axis of the vessel decorated with a single wavy line on the part transitioning towards the body (Pl. 1: 8), two fragments of undecorated vessel bodies, and one fragment of a vessel bottom with decoration on the lower side (Pl. 1: 6). These large vessels for storing food often have a wide distribution, as is the case in Pannonia, and can largely be seen as locally-produced commodities.⁴⁷ The poor quality of the pottery from Novi

⁴⁰ Ožanić Roguljić 2008, 186, sl. 2.

⁴¹ Brukner 1981, 39; T. 4: 2, 3; T. 5; 1988, 96, sl. 4; T. 1: 2; Dizdar, Šoštarić, Jelinčić 2003, 63.

⁴² Gabler-Ottományi 1990, 177, 181; Ottományi 2005, 97–98; Ožanić Roguljić 2009, 81.

⁴³ Ožanić Roguljić 2009, 100.

⁴⁴ Jelinčić 2009, 10.

⁴⁵ Jelinčić 2015, 120.

⁴⁶ Jelinčić 2015, 105.

⁴¹ Brukner 1981, 39; T. 4: 2, 3; T. 5; 1988, 96, sl. 4; T. 1: 2; Dizdar, Šoštarić, Jelinčić 2003, 63.

⁴² Gabler-Ottományi 1990, 177, 181; Ottományi 2005, 97–98; Ožanić Roguljić 2009, 81.

⁴³ Ožanić Roguljić 2009, 100.

⁴⁴ Jelinčić 2009, 10.

⁴⁵ Jelinčić 2015, 120.

⁴⁶ Jelinčić 2015, 105.

⁴⁷ Vikić-Belančić 1965, 109; Jelinčić 2015, 160.

ukrasa i jednim ulomkom dna s ukrasom na donjoj strani (T. 1: 6). Ovakve su velike posude za čuvanje hrane česte i široko rasprostranjene, pa ih se tako nalazi i u Panoniji, te se većim dijelom mogu smatrati proizvodima lokalnih radionica,⁴⁷ na što u slučaju lokaliteta Novi Čeminac-Jagodnjačka strana dodatno ukazuje i loša kvaliteta keramike. Na lokalitetu Liskovac pronađeno je nekoliko ulomaka dolija s vrlo slično izvedenim rubovima,⁴⁸ a na jednom je ulomku trbuha istog tipa posude vidljiv ukras jednostruke valovnice i vodoravnih traka izveden tankim štapićem ili nekim drugim oštrim alatom,⁴⁹ baš kao na primjerku s ovdje analiziranog lokaliteta na kojem je vidljiva samo valovnica. Prema obliku i izvedbi ruba, nalazi s lokaliteta Novi Čeminac-Jagodnjačka strana uklapaju se u panonsku produkciju 1. do 2. st. koja pokazuje više varijanti izrade ruba s više varijanti ukrasa koji može biti na najširem, ali i na gornjem dijelu trbuha posude.⁵⁰ Lonci su zastupljeni dvama ulomcima, jednim ulomkom trbuha, koji se ne može pripisati određenom tipu, i jednim ulomkom ruba koji oblikom podsjeća na one pronađene na lokalitetu Liskovac,⁵¹ osobito na tip 4.8. lonca s naglašeno izvijenim rubom i kratkim vratom koji se prema analogijama iz Siska može datirati u kraj. 1. i početak 2. st.⁵² Lonac s lokaliteta Novi Čeminac-Jagodnjačka strana oblikom podsjeća na pretpovijesnu produkciju, a analogije su pronađene u grobovima 116, 136, 137, 181, 182, i 187 u Novome Mestu,⁵³ zatim u Topuskom,⁵⁴ Ljubljani,⁵⁵ Varaždinskim

⁴⁷ Vikić-Belančić 1965, 109; Jelinčić 2015, 160.

⁴⁸ Ožanić Roguljić 2009, T. 10: 6; T. 21: 6; T. 22: 1.

⁴⁹ Ožanić Roguljić 2009, T. 12: 12.

⁵⁰ Brukner 1981, 42–43; Vidošević 2003, 23; Ožanić Roguljić 2009, 96.

⁵¹ Ožanić Roguljić 2009, T. 5: 1; T. 7: 9, 10; T. 13: 18; T. 19: 15; T. 24: 20.

⁵² Wiewegh 2003, 42; T. 3: 13; Ožanić Roguljić 2009, 88; T. 24: 20.

⁵³ Knez 1992, 49, 53, 62–63; T. 41: 7, 12; T. 49: 6, 8; T. 50: 2; T. 65: 7; T. 66: 2, 13, 14.

⁵⁴ Šarić 1980, 131, 141; T. 7: 6.

⁵⁵ Vičić 1993, 156, 167; T. 1: 14, 15.

Čeminac-Jagodnjačka strana additionally supports this conclusion. The site of Liskovac yielded several fragments of *dolia* with very similar rims,⁴⁸ and one fragment of the same type of vessel is decorated with a single wavy line made by using a thin stick or some other sharp tool,⁴⁹ just like the example from the herein-analysed fragment that has a visible wavy line. On the basis of the shape and form of this rim, the finds from Novi Čeminac-Jagodnjačka strana fit into the Pannonian production from the 1st to the 2nd century, which displays more variants of the rim, with different decorations placed not only on the widest part of the vessel body, but also on its upper part.⁵⁰ Pots are represented by two fragments: one part of a vessel body that cannot be attributed to a specific type, and one rim fragment that resembles those found at Liskovac,⁵¹ especially type 4.8 pots, with a pronouncedly inverted rim and a short neck, which have been dated to the 2nd century and the end of the 1st on the basis of analogies from Sisak.⁵² The form of the pot from Novi Čeminac-Jagodnjačka strana resembles prehistoric production, and analogies have been found in graves 116, 136, 137, 181, 182 and 187 in Novo Mesto,⁵³ in Topusko,⁵⁴ Ljubljana,⁵⁵ Varaždinske Toplice,⁵⁶ Sisak,⁵⁷ Drenje⁵⁸ and Osječenica,⁵⁹ and at many other sites. Because they exhibit features of La Tène traditions, they are dated to the period between the middle of the 1st century and the middle of the 2nd.⁶⁰

⁴⁸ Ožanić Roguljić 2009, T. 10: 6; T. 21: 6; T. 22: 1.

⁴⁹ Ožanić Roguljić 2009, T. 12: 12.

⁵⁰ Brukner 1981, 42–43; Vidošević 2003, 23; Ožanić Roguljić 2009, 96.

⁵¹ Ožanić Roguljić 2009, T. 5: 1; T. 7: 9, 10; T. 13: 18; T. 19: 15; T. 24: 20.

⁵² Wiewegh 2003, 42; T. 3: 13; Ožanić Roguljić 2009, 88; T. 24: 20.

⁵³ Knez 1992, 49, 53, 62–63; T. 41: 7, 12; T. 49: 6, 8; T. 50: 2; T. 65: 7; T. 66: 2, 13, 14.

⁵⁴ Šarić 1980, 131, 141; T. 7: 6.

⁵⁵ Vičić 1993, 156, 167; T. 1: 14, 15.

⁵⁶ Vikić-Belančić 1973, 104; T. 16: 4.

⁵⁷ Jelinčić 2009, T. 114: 2, 3, 4; T. 115; T. 116; T. 117: 1, 2; T. 122: 2, 3; T. 123: 1, 2.

⁵⁸ Škoberne, Košćević, Makjanić 1987, 28; T. 2: 8, 10.

⁵⁹ Ožanić 1998, 50; T. 19: 1.

⁶⁰ Vikić-Belančić 1968, 85–86; T. 5: 5; Jelinčić 2015, 132–133.

Toplicama,⁵⁶ Sisku,⁵⁷ Drenju,⁵⁸ Osječenici⁵⁹ i mnogim drugim lokalitetima, a zbog vidljive latenske tradicije datira ih se od sredine 1. do sredine 2. st.⁶⁰

Nakon analize ulomaka keramike iz otpadne jame SJ 169, 177/170 jasno je da se radi o rimskoj keramici koju se može datirati u 1. st, a koja pokazuje pretpovijesnu tradiciju u oblicima (rubovi i profilacija zdjela, lonaca i dolija) i tehnologiji izrade (siva keramika, loše pečena provincijalna keramika, oblikovana rukom).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Istraživanjima na lokalitetu Novi Čeminac-Jagodnjačka strana, koja su trajala nešto manje od mjesec dana, otkrivene su mnoge prirodne, ali i nekolicina antropogenih struktura.

Antropogene tvorevine uključuju slojeve nastale djelovanjem čovjeka, strojne ukope, probni rov iz istraživanja 2013. godine, niz melioracijskih kanala, kanale i jame napravljene ljudskom rukom, bez arheoloških nalaza i sigurnog konteksta, i tri konkretne arheološke strukture (jame SJ 137/138, SJ 38=43/39=44 i SJ 169, 177/170).

Jama SJ 137/138 zanimljiva je s arheološkog, povijesnog i kulturološkog aspekta, a nalaz koji se posebno ističe keramička je lula koja na sebi nosi pečat s imenom proizvođača – Jacob Reinitz, a koji se u literaturi spominje kao mađarski proizvođač imitacija lula iz poznate i popularne radionice 19. st koja se nalazila u Banaskoj Štiavnici u Slovačkoj. Lula se tipološki može pripisati tzv. istočnom, odnosno mediteranskom tipu keramičkih lula s većom čašicom i manjim tuljcem, a zasad je jedinstveni primjerak ovog proizvođača pronađen na prostoru Republike Hrvatske.

⁵⁶ Vikić-Belančić 1973, 104; T. 16: 4.

⁵⁷ Jelinčić 2009, T. 114: 2, 3, 4; T. 115; T. 116; T. 117: 1, 2; T. 122: 2, 3; T. 123: 1, 2.

⁵⁸ Škoberne, Košćević, Makjanić 1987, 28; T. 2: 8, 10.

⁵⁹ Ožanić 1998, 50; T. 19: 1.

⁶⁰ Vikić-Belančić 1968, 85–86; T. 5: 5; Jelinčić 2015, 132–133.

After analysing pottery fragments from waste pit SU 169, 177/170, it can be established that this is Roman pottery dated to the 1st century, which displays prehistoric traditions through shapes (bowl, pot and *dolium* rims and profiles) and production technology (grey pottery, poorly-fired provincial pottery modelled by hand).

CONCLUDING REMARKS

The excavations of Novi Čeminac-Jagodnjačka strana lasted for under a month, but they revealed many natural features, as well as some that are anthropogenic.

The anthropogenic features include man-made layers, machine-made structures, the 2013 test trench, a series of melioration channels, man-made channels and pits without archaeological finds and ascertainable contexts, as well as three definitively archaeological structures (pits SU 137/138, SU 38=43/39=44 and SU 169, 177/170).

Pit SU 137/138 is interesting from the viewpoint of archaeology, history and culture, and an exceptionally interesting find is the ceramic pipe stamped with the name of the producer: Jacob Reinitz, a person mentioned in publications as a Hungarian manufacturer who made imitations of pipes from the popular 19th-century workshop in Banská Štiavnica in Slovakia. The pipe can be typologically ascribed to the so-called eastern, i.e. Mediterranean, type with a larger bowl and a smaller shank, and is thus far the only find made by this manufacturer discovered in the territory of the Republic of Croatia.

Pit SU 169, 177/170 is the only defined feature that is unquestionably archaeological, and it contained fragments of Roman pottery and some remains of building material: crushed *tegulae* and daub. Considering the exceedingly small number of fragments and the complete lack of any other Roman structure in the vicinity of the pit, it is difficult to discuss the organiza-

Jama SJ 169, 177/170 jedina je konkretno definirana arheološka struktura, a radi se o strukturi koja je sadržavala ulomke antičke keramike i ostatke građevinskog materijala u obliku drobljenih tegula i komada kućnog lijepa. S obzirom na izrazito mali broj ulomaka i potpuni izostanak drugih antičkih struktura u blizini ove jame, teško je govoriti o organizaciji života, pa i samom postojanju naselja na lokalitetu Novi Čeminac-Jagodnjačka strana. Ipak, keramika pokazuje standardnu rimsku provincijalnu produkciju 1. i 2. st., a može se podijeliti na sivu i rimsku provincijalnu keramiku. Siva je keramika prisutna u vidu zdjela S-profilacije koje porijeklo vuku iz lokalnih latenskih tradicija, dok se provincijalna keramika očituje kroz dolije i lonce koji također ukazuju na dataciju do sredine 2. st. Kao i na lokalitetu Liskovac kod Vinkovaca, istražena jama ovalnog je oblika i poslužila je za otpad.⁶¹ Osvrnemo li se na odnos sive i provincijalne keramike, postaje jasno da, iako se radi o malom broju ulomaka, siva keramika latenske tradicije prevladava, što govori u prilog ranijoj dataciji. Slična je situacija zabilježena i na kasnolatskom/ranorimskom lokalitetu Budarös u Mađarskoj, u kojemu unutar zatvorenih cjelina (stambenih objekata) prevladava siva keramika,⁶² u grobu iz Iloka, koji je datiran novcem Klaudija,⁶³ te na brojnim nalazištima u Srijemu, koja su datirana od kraja 1. st. pr. Kr. do kraja 1. st. po. Kr. (Voganj-Bare, Livade kod Srijemske Mitrovice, Kuzmin, Adaševci, Pećinci, Žirovac, Šumadinci, Mitrovačke livade).⁶⁴ Osim u jami SJ 169, 177/170, rimska keramika datirana u vrijeme do polovice 2. st. pronađena je i u dijelu melioracijskog kanala SJ 38=43/39=44. S obzirom na to da su svi ulomci keramike iz tog dijela kanala pronađeni koncentrirani na jednome mjestu, može se tvrditi kako je i u ovom slučaju riječ o rimskoj otpadnoj jami koja je kasnije presječena melioracijskim kanalom. Kera-

tion of life and the sheer existence of a settlement at the site of Novi Čeminac-Jagodnjačka strana. However, the pottery exhibits standardized Roman 1st – and 2nd-century provincial production, and can be divided into grey and Roman provincial pottery. Grey pottery is represented through S-profiled bowls that originated from local La Tène traditions, and provincial ware is represented through *dolia* and pots that also indicate a datation up to the middle of the 2nd century. Just as at the site of Liskovac, near Vinokovci, the excavated pit is of oval shape and was used as a waste pit.⁶¹ Looking at the ratio between grey and provincial pottery, it becomes clear that, although the sample is small, grey pottery of the La Tène tradition dominates, speaking in favour of an earlier datation. A similar situation was noted at the late La Tène / early Roman-age site of Budarös in Hungary, where, within closed units (habitational structures), grey pottery prevails,⁶² in the grave in Ilok dated by a coin of Claudius,⁶³ and on numerous sites in Sarmia dated to the time between the end of the 1st century BC and the end of the 1st century AD (Voganj-Bare, Livade kod Srijemske Mitrovice, Kuzmin, Adaševci, Pećinci, Žirovac, Šumadinci, Mitrovačke livade).⁶⁴ Besides in pit SU 169, 177/170, 1st-century Roman pottery was found in part of melioration channel SU 38=43/39=44. Because all of the fragments from that part of the channel were found concentrated in one area, it can be said that this was originally a Roman-era waste pit that was later destroyed by the melioration channel. The pottery material displays the same characteristics and can be ascribed to the same type of *dolium* as the one from pit SU 169, 177/170.

Finally, the area of the AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana site can be defined as the periphery of a nearby settled area, most probably the neighbouring site of AN10A Novi Čeminac-Jauhov salaš, which also yielded traces of habitation from the Roman era. Apart from the closed units of two defined Roman waste pits and one 19th-century pit, the surface of several modern-

⁶¹ Ožanić Roguljić 2009, 97.

⁶² Ottományi 2005, 74, 81; Ožanić Roguljić 2009, 98.

⁶³ Dizdar, Šoštarić, Jelinčić, 2003.

⁶⁴ Brukner 1995, 92–103; Ožanić Roguljić 2009, 99.

⁶¹ Ožanić Roguljić 2009, 97.

⁶² Ottományi 2005, 74, 81; Ožanić Roguljić 2009, 98.

⁶³ Dizdar, Šoštarić, Jelinčić, 2003.

⁶⁴ Brukner 1995, 92–103; Ožanić Roguljić 2009, 99.

mika pokazuje iste karakteristike i može se pripisati istom tipu dolija kao ona iz jame SJ 169, 177/170.

Naposljetku, prostor lokaliteta AN10B Novi Čeminac-Jagodnjačka strana može se definirati kao periferija naseljenog prostora istraživanog u neposrednoj blizini, najizglednije na lokalitetu AN10A Novi Čeminac-Jauhov salaš, a gdje su također pronađeni tragovi naseljavanja iz rimskog razdoblja. Osim u zatvorenim cjelinama dviju definiranih antičkih otpadnih jama i jedne jame iz 19. st., materijal je pronađen i na površini nekoliko recentnih melioracijskih kanala te u površinskom sloju (oranici). Može se zaključiti kako je onamo došao zahvaljujući intenzivnim poljoprivrednim radovima, a njegovo izvorište treba tražiti na susjednom arheološkome lokalitetu AN10A, gdje je jasno utvrđeno postojanje bogate horizontalne arheološke stratigrafije, od pretpovijesti do kasnoga srednjeg vijeka. U prilog postojanju antičkog naselja u neposrednoj blizini lokaliteta govori i činjenica da se ranosrednjovjekovna naselja redovito nalaze na prostorima gdje je već postojala infrastruktura iz antičkog vremena, a stariji terenski pregledi daju naslutiti da je na prostoru Čemincea i uže okolice postojala sporedna rimska cesta, koja se koristila u razdobljima poplava, kada nije bilo moguće prolaziti glavnom cestom prema Nemetinu, a koja je prolazila kroz okolicu Bilja i obližnje selo Čeminac.⁶⁵

day melioration channels and the surface layer (ploughed field) also yielded archaeological material. It can be concluded that the material got there due to intensive agricultural activities, and it could have originated from the neighbouring AN10A site, where the existence of a rich horizontal archaeological stratigraphy was clearly defined, covering periods from prehistory to the Late Middle Ages. The existence of a Roman settlement in the immediate vicinity is additionally attested to by the fact that early mediaeval settlements regularly emerge in areas with a pre-existing Roman infrastructure. Previous field surveys suggest there was a secondary Roman road somewhere around Čeminac and the immediate vicinity, and which was used during the periods when, due to flooding, it was impossible to use the main road leading towards Nemetin through Bilje and Čeminac.⁶⁵

KATALOG ⁶⁶

Tabla 1

1. SJ 169; siva keramika latenske tradicije, bez vidljivih primjesa; ulomak izvučenog ruba zdjele S-profilacije; boja: siva; visina: 6,4 cm; širina: 12,8 cm; debljina: 0,4 cm.
2. SJ 169; siva keramika latenske tradicije, bez vidljivih primjesa; ulomak izvučenog ruba zdjele S-profilacije; boja: siva; visina: 2,6 cm; širina: 11 cm; debljina: 0,5 cm.

⁶⁵ Gračanin 2010, 12.

⁶⁶ Table je nacrtala Miljenka Galić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu; dodatnu obradu napravio je Marin Mađerić.

CATALOGUE ⁶⁶

Plate 1

1. SU 169: grey pottery of La Tène tradition, no visible inclusions; fragment of an outward-facing rim of an S-profiled bowl; colour: grey; height 6.4 cm, width 12.8 cm, thickness 0.4 cm
2. SU 169: grey pottery of La Tène tradition, no visible inclusions; fragment of an outward-facing rim of an S-profiled bowl; colour: grey; height 2.6 cm, width 11 cm, thickness 0.5 cm

⁶⁵ Gračanin 2010, 12.

⁶⁶ The plates were drawn by Miljenka Galić of the Archaeological Museum in Zagreb; additional editing was done by Marin Mađerić.

3. SJ 169; siva keramika latenske tradicije, bez vidljivih primjesa; ulomak tijela posude, vjerojatno zdjele S-profilacije; ukrašen linijom izvedenom štapićem; boja: siva; visina: 4,9 cm; širina: 4,5 cm; debljina: 0,8 cm.
4. SJ 43; rimska provincijalna keramika, vidljive sitne primjese kvarca; ulomak za-debljanoga ravnog ruba dolija, postavljen okomito na os posude; ukrašen valovnicom izvedenom štapićem; boja: tamnonarančasta; visina: 4,7 cm; širina: 12,9 cm; debljina: 1,9 cm.
5. SJ 169; rimska provincijalna keramika, vidljive sitne primjese kvarca; ulomak za-debljanoga ravnog ruba dolija, postavljen okomito na os posude; boja: narančasta izvana, siva u presjeku; visina: 2,7 cm; širina: 10,2 cm; debljina: 0,7 cm.
6. SJ 169; rimska provincijalna keramika, vidljive sitne primjese kvarca; ulomak dna dolija; ukrašen trima linijama izvedenim štapićem na donjoj strani; boja: narančasta izvana, siva u presjeku; širina: 5,9 cm; dužina: 10,6 cm; debljina: 1,2 cm.
7. SJ 169; siva keramika latenske tradicije, bez vidljivih primjesa; ulomak tijela posude, vjerojatno zdjele S-profilacije; ukrašen linijom izvedenom štapićem; boja: siva; visina: 5,4 cm; širina: 11,3 cm; debljina: 0,8 cm.
8. SJ 169; rimska provincijalna keramika, vidljive sitne primjese kvarca; ulomak za-debljanoga ravnog ruba dolija, postavljen okomito na os posude; ukrašen valovnicom izvedenom štapićem; boja: tamnonarančasta; visina: 5,9 cm; širina: 6,2 cm; debljina: 0,9 cm.
9. SJ 169; rimska provincijalna keramika, vidljive sitne primjese kvarca; ulomak za-debljanoga ravnog ruba dolija, postavljen okomito na os posude; boja: narančasta izvana, siva u presjeku; visina: 5,3 cm; širina: 4 cm; debljina: 0,8 cm.
3. SU 169: grey pottery of La Tène tradition, no visible inclusions; fragment of a vessel body, probably of an S-profiled bowl; decorated with a line made using a stick; color: grey; height 4.9 cm, width 4.5 cm, thickness 0.8 cm
4. SU 43: Roman provincial pottery, visible inclusions of quartz; fragment of a thickened straight rim of a *dolium*, positioned perpendicular to the axis of the vessel; decorated with a wavy line made using a stick; colour: dark orange; height 4.7 cm, width 12.9 cm, thickness 1.9 cm
5. SU 169: Roman provincial pottery, visible inclusions of quartz; fragment of a thickened straight rim of a *dolium*, positioned perpendicular to the axis of the vessel; colour: orange on the outside, grey in cross-section; height 2.7 cm, width 10.2 cm, thickness 0.7 cm
6. SU 169: Roman provincial pottery, visible inclusions of quartz; fragment of a bottom of a *dolium*; decorated with three lines made using a stick on the bottom part; colour: orange on the outside, grey in cross-section; width 5.9 cm, length 10.6 cm, thickness 1.2 cm
7. SU 169: grey pottery of La Tène tradition, no visible inclusions; fragment of a vessel body, probably an S-profiled bowl; decorated with a line made using a stick; colour: grey; height 5.4 cm, width 11.3 cm, thickness 0.8 cm
8. SU 169: Roman provincial pottery, visible inclusions of quartz; fragment of a thickened straight rim of a *dolium*, positioned perpendicular to the axis of the vessel; decorated with a wavy line made using a stick; colour: dark orange; height 5.9 cm, width 6.2 cm, thickness 0.9 cm
9. SU 169: Roman provincial pottery, visible inclusions of quartz; fragment of a thickened straight rim of a *dolium*, positioned perpendicular to the axis of the vessel; colour: orange on the outside, grey in cross-section; height 5.3 cm, width 4 cm, thickness 0.8 cm.
- Plate 2
10. SU 137: decorated ceramic pipe; colour: orange; height 4.2 cm, shank diameter 1.6 cm, thickness 0.3 cm.

Tabla 2

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Bekić 2000 – L. Bekić, „Uvod u problematiku glinenih lula na području Hrvatske”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 3. s., XXXII–XXXIII, 1999 [2000], 249–279.
- Bielich, Čurný 2009 – M. Bielich, M. Čurný, “Pipe finds from Nitra and Nitra pipe production”, in Zegklitz, J. (ed.), *Post Medieval ceramics: production, assortment, usage*, Prag, Archaia, 2009, 337–362.
- Bulat 1977 – M. Bulat, „Nalazi s donjogradskog Pristaništa u Osijeku”, *Osječki zbornik*, Osijek, XVI, 1977, 11–77.
- Brukner 1981 – O. Brukner, *Rimska keramika u jugoslavenskom delu provincije Panonije*, Dissertationes et Monographiae 24, Beograd, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Savez arheoloških društava Jugoslavije, 1981.
- Brukner 1983 – O. Brukner, „Prilog proučavanju urbanog razvoja Sirmijuma, Prostorija 16 ‘carske palate’ u Srijemskoj Mitrovici”, *Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine*, Novi Sad, XI–XII, 1982 [1983], 5–43.
- Brukner 1987 – O. Brukner, „Importovana i pannoniska keramička produkcija sa aspekta društveno-ekonomskih promena”, in Brukner, O., Dautova-Ruševljan, V., Milošević, P., *Počeci romanizacije u jugoistočnom delu provincije Panonije*, Novi Sad, Matica srpska, 1987, 25–44.
- Brukner 1988 – O. Brukner, „Kontinuitet domorodačkih naselja u vreme rimske dominacije”, *Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine*, Novi Sad, XV, 1988, 95–102.
- Brukner 1992 – O. Brukner, „Keramička proizvodnja”, in Dautova Ruševljan, V., Brukner, O., *Gomolava: Rimski period*, Gomolava 3, Novi Sad, Vojvođanski muzej, 1992, 11–59.
- Brukner 1995 – O. Brukner, „Domorodačka naselja”, in Vapa, Z. (ed.), *Arheološka istraživanja duž auto puta kroz Srem*, Novi Sad, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, 1992, 91–136.
- Dizdar 2001 – M. Dizdar, *Latenska naselja na vinkovačkom prostoru*, Disertacije i monografije 3, Zagreb, Arheološki zavod Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2001.
- Dizdar, Šoštarić, Jelinčić 2003 – M. Dizdar, R. Šoštarić, K. Jelinčić, „Ranorimski grob iz Iloka kao prilog poznavanju romanizacije zapadnog Srijema”, *Prilozi Instituta za arheologiju*, Zagreb, XX, 2003, 57–77.
- Drnić 2007 – I. Drnić, „Nalazi iz razdoblja latena s lokaliteta Ivanovci Gorjanski-Palanka”, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 3. s., XL, 2007, 167–185.
- Drnić, Skelac 2008 – I. Drnić, G. Skelac, „Latenski nalazi s lokaliteta Ciglana-Zelena polje u Osijeku”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 3. s., XLI, 2008, 385–415.
- Gabler, Ottományi 1990 – D. Gabler, K. Ottományi, „Késő római házak Szakályban / Late roman houses in Szakály”, *Archaeologiai Értesítő*, Budapest, CXVII/2, 1990, 161–188.
- Gačić 2009 – D. Gačić, „Glinene lule sa Petrovaradinske tvrđave”, *Zbornik muzeja primenjene umetnosti*, IV–V, Beograd, 2008 [2009], 7–18.
- Gračanin 2010 – H. Gračanin, „Rimske prometnice i komunikacije u kasnoantičkoj južnoj Panoniji”, *Scrinia Slavonica: godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, Slavonski Brod, X, 2010, 9–69.
- Gusar 2009 – K. Gusar, „Podmorski nalazi keramičkih lula iz Splita i Dubrovnika”, in Bekić, L. (ed.), *Jurišićev zbornik*, Zagreb, Hrvatski restoratorski zavod, 2009, 213–222.
- Jelinčić 2009 – K. Jelinčić, *Rimska keramika lokalne proizvodnje na području hrvatskog dijela rimske provincije Gornje Panonije*, doctoral thesis, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2009.
- Jelinčić 2015 – K. Jelinčić, *Rimsko selo u provinciji Gornjoj Panoniji: Virovitica Kiškorija Jug*, Monografije Instituta za arheologiju 7, Zagreb, 2015.
- Jovanović, Jovanović 1988 – B. Jovanović, M. Jovanović, *Gomolava, naselje mlađeg gvozdenog doba*, Gomolava 2, Posebna izdanja Arheološkog instituta 21, Novi Sad, Beograd, Vojvođanski muzej, Arheološki Institut, 1988.
- Knez 1992 – T. Knez, *Novo Mesto II, keltsko-rimsko grobišče Beletov vrt*, Carniola archaeologica 2, Novo Mesto, Dolenjski muzej, 1992.
- Madiraca, Koprivnjak 2013 – V. Madiraca, V. Koprivnjak, *Stručni izvještaj sa sondažnog arheološkog istraživanja na trasi autoceste Beli Manastir – Svilaj – Ploče, dionica Beli Manastir – Osijek, poddionica Novi Čeminac, Jagodnjačka strana, AN10B (18+100 – 18+700)*, unpublished report, Split, 2013.
- Majnarić-Pandžić 1970 – N. Majnarić-Pandžić, „Keltsko-latenska kultura u Slavoniji i Srijemu”, *Acta Musei Cibalensis*, Vinkovci, II, 1970.

- Majnarić-Pandžić 1984 – N. Majnarić-Pandžić, „Prilog problematici kasnolatenskih utvrđenih naselja u Slavoniji”, *Opuscula Archaeologica*, Zagreb, IX, 1984, 22–34.
- Majnarić-Pandžić 1996 – N. Majnarić-Pandžić, “Einige Beispiele der spätlatènezeitlichen Siedlungen in Nordkroatien und ihre Beziehung zu den Zentren der frühen Romanisation”, *Arheološki vestnik*, Ljubljana, XLVII, 257–265.
- Nagy 2001 – Z. Nagy, “Transdanubian Pipe Manufacturers Associated with Selmechbanya”, in Haider, E., Orgona, A., Ridovics, A. (eds.), *The History of the Hungarian pipemaker’s craft. Hungarian history through the pipemaker’s art*, Keszthely, Debrecen, Budapest, Balatoni Múzeum, Déri Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum, 2001, 45–55.
- Ottományi 2005 – K. Ottományi, “Die spätlatènezeitlich-Römische Siedlung von Budaörs”, *Acta Archaeologica Hungarica*, Budimpešta, LVI/1–3, 2005, 67–175.
- Ožanić 1998 – I. Ožanić, „Gradina Osječenica - antičko razdoblje”, *Opuscula archaeologica*, Zagreb, XXII, 1998, 27–80.
- Ožanić 2004 – I. Ožanić, *Tipologija rimske keramike iz Vinkovaca*, MSc thesis, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2004.
- Ožanić Roguljić 2008 – I. Ožanić Roguljić, “Roman coarse pottery from Cibalae: A typology”, *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum*, Bonn, XL, 2008, 185–189.
- Ožanić Roguljić 2009 – I. Ožanić Roguljić, „Rimski nalazi s lokaliteta Liskovac-južna obilaznica Vinkovaca”, *Prilozi Instituta za arheologiju*, Zagreb, XXVI, 2009, 79–142.
- Radman-Livaja 2015 – I. Radman-Livaja, *Izvešće o arheološkim istraživanjima nalazišta AN 10B Novi Čeminac*, unpublished report, Zagreb, 2015.
- Sladić 1986 – M. Sladić, *Keramika Skordiska, latenska keramika u jugoslavenskom Podunavlju*, Beograd, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 1986.
- Slingerland, Smith 2004 – R. Slingerland, N. D. Smith, “River Avulsions and Their Deposits”, *Annual Review of Earth and Planetary Sciences*, Palo Alto, XXXIII, 2004, 257–285.
- Šaranović-Svetek 1981 – V. Šaranović-Svetek, „Ranocarska radionica u Cibalama”, *Starinar*, Beograd, XXXI, 1981, 17–33.
- Šarić 1980 – M. Šarić, „Rimski grob u Topuskom”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 3.s., XII–XIII, 1979 [1980], 125–150.
- Šiša-Vivek, Filipec 2015 – M. Šiša-Vivek, K. Filipec, „Keramičke lule s lokaliteta Zoljani-Čemešac I”, *Opuscula Archaeologica*, Zagreb, XXXVII/XXXVIII, 2013/2014 [2015], 301–333.
- Škoberne, Košćević, Makjanić 1987 – Ž. Škoberne, R. Košćević, R. Makjanić, *Drenje: Rezultati istraživanja 1980 – 1985 / Drenje: Research results 1980 – 1985*, Brdovec, 1987.
- Todorović 1974 – J. Todorović, *Skordisci: Istorija i kultura*, Monumenta archaeologica 2, Novi Sad, Institut za izučavanje istorije Vojvodine, 1974.
- Vičić 1993 – B. Vičić, „Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani, Gornji trg 15”, *Arheološki vestnik*, Ljubljana, XLIV, 1993, 153–201.
- Vidošević 2003 – I. Vidošević, „Rimska keramika s lokaliteta Starčevićeve ulice 27 u Sisku”, *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak*, Sisak, III–IV, 2003, 11–74.
- Vikić-Belančić 1965 – B. Vikić-Belančić, „Neka obilježja ranocarske keramike u Jugozapadnoj Panoniji”, *Starinar*, Beograd, XIII–XIV, 89–112.
- Vikić-Belančić 1968 – B. Vikić-Belančić, „Istraživanja u Jalžabetu kao prilog upoznavanju života u zaleđu dravskog limesa”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 3. s., III, 1968, 76–102.
- Vikić-Belančić 1973 – B. Vikić-Belančić, „Prilog istraživanju antičkog naseobinskog kompleksa u Varaždinskim Toplicama”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 3. s., VI–VII, 1972 [1973], 75–127.
- Wiewegh 2003 – Z. Wiewegh, *Jugoistočna nekropola Siscije*, Sisak, 2003.
- Woltemade 1994 – C. J. Woltemade, “Form and Process: Fluvial Geomorphology and Flood-Flow Interaction”, *Annals of the Association of American Geographers*, Washington, LXXXIV/3, 1994, 462–479.
- Wredge, Daniel, Callahan 2001 – B. M. Wredge, C. C. Daniel, K. K. Callahan, *Use of cores, borehole geophysical logs, and high-resolution seismic-reflection data to delineate paleochannels underlying the U.S. Marine Corps Air Station, Cherry Point, North Carolina* [poster], USGS/Department of Defense Environmental Conservation Program, Charleston, S.C., May 1st - 4th, 2001.
- Zejnihadžić 2012 – E. Zejnihadžić, „Lule iz novovjekovne zbirke Arheološkog muzeja Istre”, *Histria Archaeologica*, Pula, XLIII, 2012, 163–199.

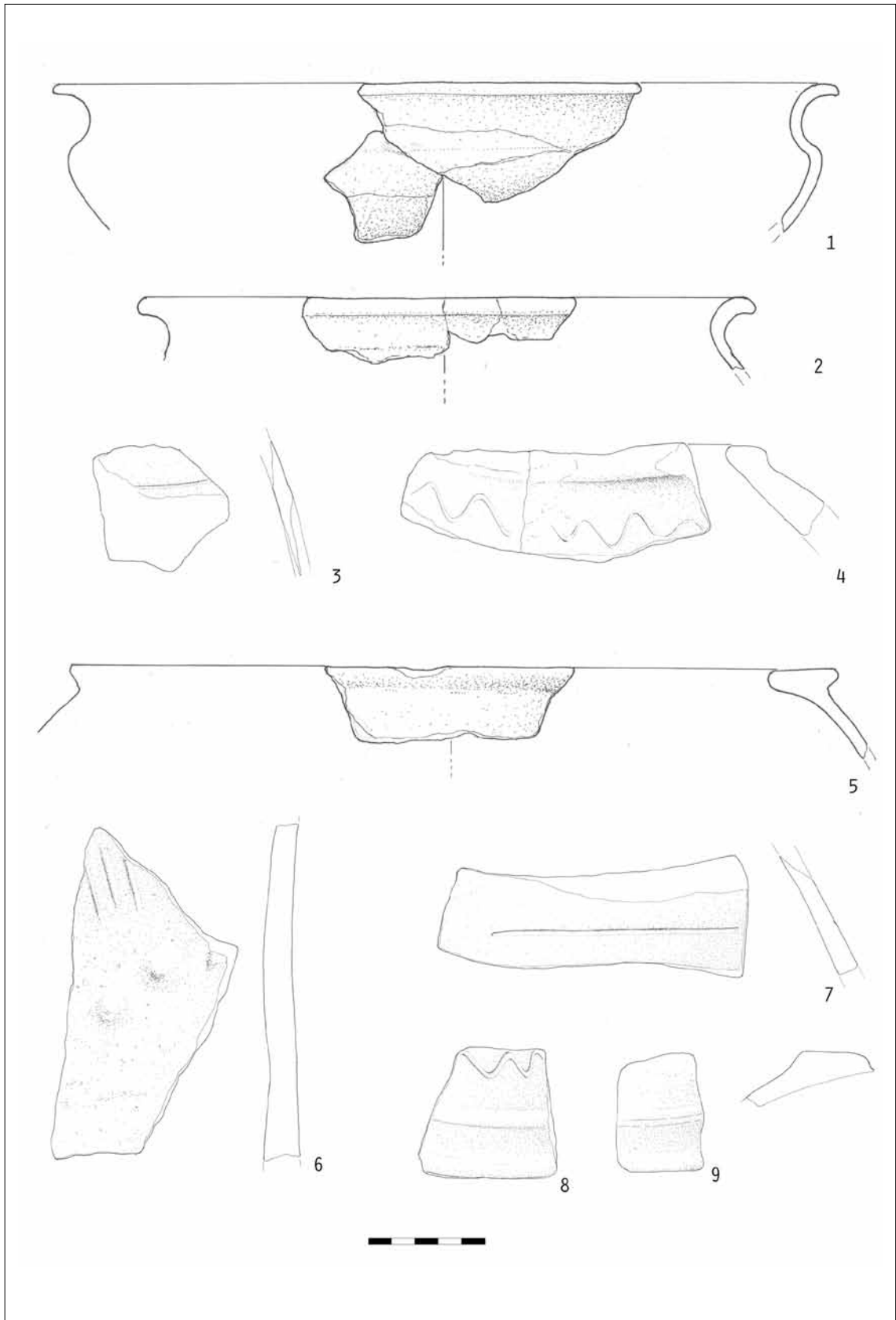

Tabla / Plate 1

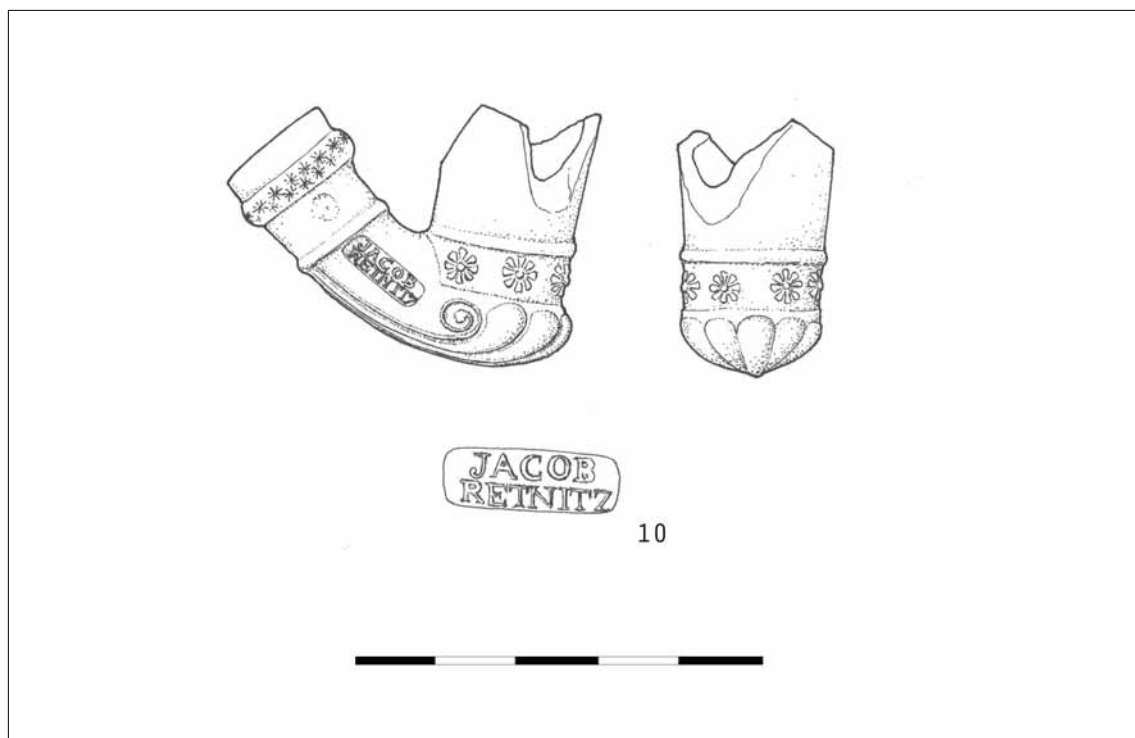

Tabla / Plate 2